

پیامدهای اجتماعی و فرهنگی ناشی از توسعه گردشگری (نمونه موردی محور فومن - ماسوله)

کرامت‌الله زیاری، نیما بشارتی، مرتضی شعبانی کوچصفهانی*

۱-دکترای جغرافیای شهری و برنامه‌ریزی شهری

۳و۲ - کارشناس ارشد طراحی و برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای

mazish@gmail.com

چکیده

توسعه توریسم نه تنها به عنوان یکی از عوامل موثر در توسعه اقتصادی به شمار می آید، بلکه یکی از راه‌های سرمایه گذاری فرهنگی برای شناخت یک سرزمین و هویت فرهنگی- تاریخی آن مطرح می‌باشد. هدف از پژوهش حاضر شناسایی تأثیرات مثبت و منفی توسعه گردشگری، در جامعه میزبان در اثر توسعه گردشگری می‌باشد. روش تحقیق توصیفی- تحلیلی بوده و جهت گردآوری اطلاعات از ابزار و تکنیکهای کتابخانه‌ای، میدانی، پرسشنامه و مصاحبه استفاده گردیده و همچنین برای تحلیل پرسشنامه از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که رواج فرهنگ‌پذیری، تجمل‌گرایی و فرهنگ کلایی در بین ساکنین تأیید گردیده و با اینکه گردشگری در منطقه موجب مشکلاتی از جمله افزایش آلودگی صوتی و ترافیک، مشکلات در استفاده از امکانات و خدمات برای ساکنین در فصول گردشگری، افزایش پسماندها توسط گردشگران، و همچنین افزایش کاذب قیمت زمین برای جامعه میزبان شده است؛ ولی سطح زندگی اجتماعی و آگاهی ساکنین در نتیجه تبادلات فرهنگی با گردشگران بهبود یافته و ساکنین دیدگاه خوبی نسبت به توسعه گردشگری داشته و از آن حمایت می‌کنند.

واژه‌های کلیدی: توسعه گردشگری، پیامدهای اجتماعی و فرهنگی، توسعه پایدار، محور فومن - ماسوله

مقدمه

در طول دو دهه گذشته صنعت گردشگری بطور قابل ملاحظه ای متحول شده است و محیطی رقابتی بین کشورها برای کسب درآمد بیشتر از این صنعت بوجود آمده است (Seongseopkim et al, 2007: 294). امروزه بهترین بخش از اوقات فراغت افراد در جامعه های گوناگون به گردشگری اختصاص یافته است. از این رو در جنبه های گوناگون زندگی معاصر تأثیر فراوان می گذارد و اثرات بسیار مثبت یا منفی به بار آورده است. تأثیر گردشگری بر سیاست، فرهنگ، آداب و رسوم و خلاصه همه جنبه ها و مظاهر فرهنگی و معنوی گردشگران و مردم مناطق مورد بازدید بسیار قابل توجه است. تحقیقات مختلف صورت گرفته رابطه جدایی ناپذیر فرهنگ و گردشگری و نقش فرهنگ در تشریح فعالیت های گردشگری را تأیید کرده است (Jafari & Zargham, 2000:8).

پیشینه پژوهش

با اهمیت یافتن روز افزون گردشگری در توسعه ملی، منطقه‌ای و محلی تحقیقات گسترده‌ای در زمینه گردشگری در مراکز آکادمیک، سازمانهای بین‌المللی و ملی و شرکتهای خصوصی صورت گرفته است که در زیر به برخی تحقیقات صورت گرفته در زمینه اثرات گردشگری اشاره شده است:

مگنوت^۱ (۱۹۸۲) در مقاله‌ای با عنوان «توریسم جمعی و مشکلات و نیازهای مدرنیزاسیون در اجتماعات جزایر اقیانوس آرام» ارتباط موجود در مورد اثرات اجتماعی و فرهنگی گردشگری و عواقب آن را بر سیاست‌گذاران و رهبران جامعه نشان می‌دهد. مطالعه لیو و وار^۲ (۱۹۸۶) سنجش نگرش ساکنین نسبت به اثرات گردشگری در هاوایی می‌باشد که نشان می‌دهد ساکنین محلی در زمینه بروز فواید اقتصادی و فرهنگی بسیار زیاد گردشگری کاملاً موافق می‌باشند ولی در مورد این که مسائل محیطی به گردشگری نسبت داده شود، تردید داشتند. لازم به ذکر است که برای ساکنین حفاظت از محیط با اهمیت تر از مزایای اقتصادی گردشگری بوده ولی به کاهش استانداردهای زندگی برای کسب این اهداف تمایل ندارند. لانگ^۳ و همکاران (۱۹۹۰) ۲۸ اجتماع روستایی کلرادو را مورد بررسی قرار می‌دهند و نتیجه حاصل نشانگر آن است که هر قدر سطوح وابستگی به گردشگری افزایش یابد، تاثیرات منفی گردشگری نیز افزایش می‌یابد. بررسی دیگر در دو جزیره یونان توسط تسارتاس^۴ (۱۹۹۲) می‌باشد که آثار منفی گردشگری نظیر افزایش قیمت زمین و هزینه زندگی، فصلی بودن مشاغل گردشگری، در اختیار گرفتن مشاغل با درآمد بالا توسط افراد غیر محلی و سود رسانی توسعه گردشگری به نفع صاحبان زمین را مورد بررسی قرار می‌دهد. کینگ^۵ و همکاران (۱۹۹۳) در مطالعه‌ای اثرات اجتماعی گردشگری را با توجه به نحوه نگرش ساکنان محلی در شش جامعه روستایی ایالت کلرادو مورد بررسی قرار دادند و نتیجه گرفتند ساکنینی که مستقیم یا غیر مستقیم از فعالیت‌های گردشگری منتفع می‌شوند به اثرات اجتماعی کمتری اشاره کرده و سایر افراد اثرات نامطلوب بیشتری را عنوان می‌کنند. در مطالعه‌ای دیگر تحت عنوان «نگرش ساکنین از توسعه گردشگری» در یک دوره پنج ساله در دره سیلور امریکا، جانسون^۶ و همکارانش (۱۹۹۴) به این نتیجه رسیدند که اکثر ساکنین نظری منفی نسبت به اثرات اقتصادی، اجتماعی و محیطی توسعه گردشگری دارند و حمایت ساکنین از توسعه گردشگری در طی این مدت کاهش یافته است. در نهایت به وجود یک رابطه پیچیده بین توسعه اقتصادی، توسعه گردشگری و اثرات درک شده اقتصادی، اجتماعی و محیطی توسط ساکنین اشاره شده است. در تحقیقی دیگر، در یکی از جزایر یونان، هارلامبوپولوس و پیزام^۷ (۱۹۹۶) ضمن بررسی اثرات مختلف اجتماعی و فرهنگی گردشگری، به بررسی این آثار در این جزیره پرداخت. اسمیت و کرانیچ^۸ (۱۹۹۸) نیز در مطالعه‌ای از نواحی غرب کوه‌های راکی به این نتیجه رسیدند که رابطه مستقیمی بین توسعه گردشگری در یک اجتماع و گرایش منفی جامعه میزبان به آن وجود دارد. در مقاله‌ای تحت عنوان «عوامل پیش‌بینی‌کننده حمایت ساکنین روستایی از گردشگری» در آریزونا، امریکا، مک‌گیهی و آندرک^۹ (۲۰۰۴) به این نتیجه دست یافتند که با وابستگی زیاد اجتماعات به گردشگری، دیدگاه‌های منفی به اثرات گردشگری نسبت به آثار مثبت آن بیشتر می‌شود. کرون^{۱۰} (۲۰۰۷) در گزارشی با عنوان «اثرات فرهنگی اجتماعی گردشگری در هونای آلاسکا» به بررسی رشد و توسعه صنعت گردشگری در آلاسکا و تاثیر آن بر زندگی اجتماعی ساکنین می‌پردازد. در واقع گزارش شرح توسعه تدریجی از گردشگری و ارائه برداشت ساکنین از اثرات گردشگری بر محیط زیست طبیعی و اجتماعی است. نتایج این گزارش نشان می‌دهد که گردشگری موجب تغییرات زندگی ساکنین به ویژه کسانی که به منابع طبیعی برای زندگی تکیه دارند شده است.

¹ Macnaught

² Liu & Var

³ Long

⁴ Tsartas

⁵ King

⁶ Johnson

⁷ Haralambopoulos & Pizam

⁸ Smith & Krannich

⁹ McGehee & Andereck,

¹⁰ Cerveny

علاوه بر موارد ذکر شده فوق تحقیقات و مقالات بسیاری در رابطه با موضوعات اثرات و پیامدهای توسعه گردشگری وجود دارد که به دلیل محدودیت از ذکر همه آنها خودداری می شود.

تعریف گردشگری

گردشگری به مجموعه فعالیتی اطلاق می شود که در جریان مسافرت یک گردشگر اتفاق می افتد. این فرآیند شامل هر فعالیتی از قبیل برنامه ریزی سفر، مسافرت به مقصد، اقامت، بازگشت و حتی یادآوری خاطرات آن نیز می شود. همچنین فعالیت هایی را که گردشگر به عنوان بخشی از سفر انجام می دهد نظیر خرید کالاهای مختلف و تعامل میان میزبان و مهمان را نیز در بر می گیرد (لومسدون، ۱۳۸۶: ۱۸). سازمان جهانی گردشگری (WTO)، گردشگری را به سه شکل توصیف می کند:

گردشگری داخلی^۱: به ساکنان یک کشور که فقط داخل آن کشور مسافرت می کنند.

گردشگری خارجی^۲: افرادی که ساکن یک کشور نیستند و به آن کشور مسافرت می کنند.

گردشگری خارجی^۳: افراد ساکن یک کشور که به خارج از آن کشور سفر می کنند (Das Weil, 2007:32).

وجود تعاریف متعدد از گردشگری نشان می دهد که دشواریهای زیادی در ارائه تعریفی واحد وجود دارد. در مجموع می توان گفت گردشگری یعنی حرکات مکانی موقت مردم به مکانها و مقصدهایی غیر از مکانهای معمول کار و سکونت آنها، فعالیتهایی که در مدت اقامت در این مقصدها انجام می دهند و نیز تسهیلات ارائه شده برای تأمین نیازهای آنها (Rezvani, 2008: 5).

مفهوم فرهنگ در گردشگری

فرهنگ به عنوان مجموعه ای از اندیشه ها، باورها، ارزشها و رفتارها که پایه مشترک کلیه اعمال اجتماعی را تشکیل می دهد می باشد. فرهنگ را می توان به دو گروه سنتی و مدرن بخش بندی کرد که در گردشگری بیشتر جلوه های مختلف فرهنگ سنتی مدنظر می باشد. در جهان سنتی، فرهنگ در قالب رفتارهایی شکل می گیرد که در هر جامعه ای بنیاد زندگی جمعی را تشکیل می دهد. این فرهنگ سنتی بخصوص پا گرفته از گذشته های دور، می تواند گردشگران بسیاری را به خود جذب کند (Jafari & Zargham, 2000). در عصر حاضر رابطه دو جانبه ای بین فرهنگ و گردشگری به وجود آمده است. فرهنگ منبع حیاتی برای توسعه گردشگری محسوب می شود و گردشگری نیز سهم مهمی در توسعه فرهنگی دارد (Richards, 2000:13). فرهنگ به عنوان نظام پایداری از ارزشها و اعتقادات و مصنوعات می تواند در چارچوب گردشگری قابلیت تعامل و تبادل داشته باشد. بنابراین در پردازش فرهنگی گردشگری شناخت زبان و گویش ها، مکان های تاریخی و محصولات سنتی و به طور کلی نشانه های فرهنگی که به عنوان هسته های نژادی در ضمیر جامعه حک شده اند ضروری است (Jenkins, 2000: 304).

اثرات اجتماعی و فرهنگی توسعه گردشگری

گردشگری مستقیماً زندگی مردمی را که در مناطق سیاحتی زندگی می کنند تحت تاثیر قرار می دهد (Das Weil, 2007: 202).

پیامدهای اجتماعی و فرهنگی توسعه گردشگری از مهمترین ملاحظات توسعه گردشگری در هر منطقه ای می باشد و این پیامدها در مناطق دارای بافت سنتی بیشتر می باشد. توسعه گردشگری به موازات فواید بسیار می تواند مشکلات عدیده ای را برای ساکنین محلی ایجاد نماید.

اثرات اجتماعی و فرهنگی گردشگری تغییراتی هستند که در تجربه روزانه، ارزش ها، شیوه زندگی و محصولات هنری و فکری ساکنین محلی اتفاق می افتد (Gee, 2003: 291).

¹ Domestic tourism

² Inbound tourism

³ Outbound tourism

توسعه گردشگری می‌تواند آثار و پیامدهای اجتماعی و فرهنگی مثبتی از قبیل بهبود خدمات و امکانات اجتماعی، توجه و حفظ الگوهای فرهنگی در زمینه موسیقی، لباس، هنر و صنایع دستی، ایجاد امکان مبادلات فرهنگی و ایجاد غرور و مباهات نسبت به فرهنگ محلی را به همراه داشته باشد (Rezvani, 2008:94).

از اثرات منفی اجتماعی و فرهنگی توسعه گردشگری می‌توان به تغییر در فعالیت‌های سنتی و هنری به منظور متناسب ساختن آنها برای گردشگران، تقویت کلیشه‌ای منفی، افزایش بازاریگری، از بین رفتن زبان، افزایش نابرابری‌های اجتماعی و ... نام برد (Gee, 2003:293).

گردشگری به خودی خود موجب بروز تعرض بین میهمان و میزبان نخواهد شد و اگر اختلاف فرهنگی بین گردشگران و مردم محلی زیاد باشد به چالشی بزرگ تبدیل می‌شود و اگر گردشگران و مردم محلی در یک زمان در یک مکانی حضور داشته باشند، بنابراین حضورشان محتوم به ایجاد خشم و عصبانیت خواهد شد. اما از سوی دیگر، اگر از نظر فرهنگی با مردم محل تفاوت نداشته باشند و اصولاً در فضای اختصاص داده شده به آنها حضور یابند، بنابراین حضورشان به خوبی و گرمی پذیرفته و تحمل خواهد شد (Das Weil, 2007: 205).

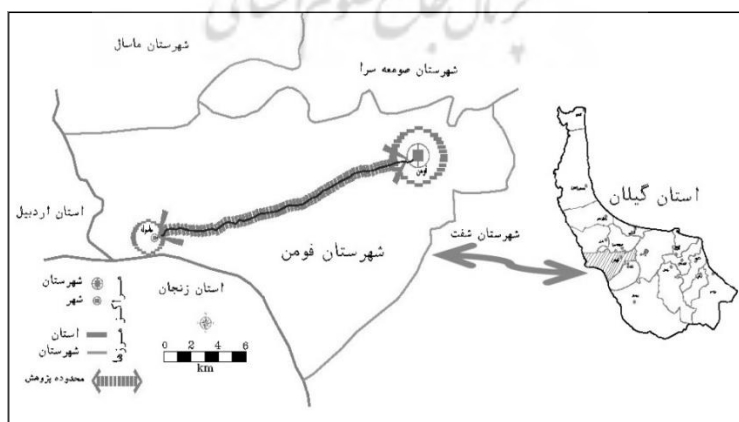
همچنین باید به این نکته اشاره نمود که در توسعه گردشگری از تجاری شدن بیش از حد و در نتیجه از بین رفتن اصالت فرهنگی بهره‌بردار نمود یعنی جامعه میزبان به منظور جذب گردشگر بیشتر و سود اقتصادی زیادتر در ارائه منابع فرهنگی خود زیاده روی کرده و آنها را به سلیقه گردشگران تغییر می‌دهد. این امر موجب از بین رفتن اصالت و خلوص هنرهای سنتی، آداب و رسوم و الگوی معیشتی می‌شود که سرانجام به مرگ آنها منجر می‌شود.

روش تحقیق

روش بررسی تحقیق حاضر توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر بررسی متون و منابع موجود، آمارهای رسمی و غیر رسمی و مشاهدات و مطالعات میدانی و بهره‌گیری از ابزار پرسشنامه و مصاحبه خواهد بود. جامعه آماری شامل محور فومن-ماسوله و حجم نمونه شامل ۳۸۰ نفر از ساکنین این محور می‌باشد. همچنین از نرم افزار SPSS جهت تحلیل پرسشنامه‌ها استفاده خواهد شد.

محدوده مورد مطالعه

محور فومن^۱ ماسوله به طول ۳۶ کیلومتر در شهرستان فومن بین عرض‌های جغرافیایی " ۱۸' ۱' ۳۷° تا " ۱۹' ۱۷' ۳۷° شمالی و طول‌های جغرافیایی " ۲۹' ۵۲' ۴۸° تا " ۷' ۲۶' ۴۹° شرقی در جنوب غربی استان گیلان واقع گردیده است. جمعیت محور مورد مطالعه ۳۶۴۱۴ نفر می‌باشد. مهمترین نقاط این محور یعنی شهرهای فومن و ماسوله به ترتیب مرکز بخشهای مرکزی و سردار جنگل می‌باشند. این محور روستایی-شهری هر ساله پذیرای گردشگران بسیاری از اقصی نقاط کشور می‌باشد.

شکل ۱: موقعیت محور فومن - ماسوله

بررسی آداب و رسوم، ویژگی ها و الگوهای اجتماعی و فرهنگی

فرهنگ مقوله پیچیده و درهم تنیده ای از دستاوردهای مادی و معنوی هر جامعه می باشد که در طول زمان تغییر و تحول می یابد و خود را با نیازهای در حال تحول جامعه بشری هماهنگ می سازد. در مورد آداب و رسوم اجتماعی و فرهنگی محلی منطقه مورد پژوهش باید به سیر تحول تاریخی آن نظر کرد. مهاجرت عده ای از مردم از سایر بخش های استان و همچنین از استان های زنجان، آذربایجان و حتی خراسان به این منطقه به خصوص به ماسوله و اطراف آن باعث شده که از التقاط این فرهنگ ها پس از گذشت زمان آداب و رسوم و مسائل اجتماعی خاصی در این محل بجا ماند که ممکن است مشابه آن را در جاهای دیگر نتوان یافت. با توجه به فضای مفهومی فرهنگ و مدنظر قرار دادن جامعه میزبان در زمینه الگوهای فرهنگی در عرصه های مختلف زندگی نتایجی به شرح زیر قابل استخراج است:

محور فومن- ماسوله دارای خاستگاه قومی خاص خود می باشد که از اقوام ساکن و مهاجر به استان گیلان متفاوت بوده است و در طول زمان توانسته است در جامعه بومی ادغام گردد، پاره هایی از فرهنگ آنرا بپذیرد و پاره هایی از فرهنگ خود را بر آن تحمیل نماید.

محور فومن- ماسوله به لحاظ ویژگی های زبانی در حوزه زبان فارسی و به لحاظ گویش، در حوزه گویش گیلکی، گویش تالشی و گویش در حد وسط گیلکی-تالشی قرار دارد، بطوریکه در قسمتهای غربی آن بیشتر با گویش تالشی و گیلکی-تالشی مواجه هستیم و هر قدر به سمت شمال شرقی منطقه می رویم گویش گیلکی غالب می شود. آنچه که در تنوع گویش ها و زبان های رایج در شهرستان فومن و حوزه پیرامونی محدوده پژوهش مشخص است این است که این قسمت از استان گیلان محل تجمع گونه های زبانی متفاوت می باشد و در شرایط وضع موجود بر اثر اشاعه و اثرگذاری و اثرپذیری از یکدیگر تاثیر پذیرفته اند. از دیگر الگوهای فرهنگی محور فومن- ماسوله، الگوی پوشش یا لباس آنهاست که در بین لباسهای بومی گیلان از وجه مشخصه خاص خود به لحاظ ترکیب رنگی، عرض و طول برخوردار است و این الگوی پوشش در بین زنان هنوز رایج است و حتی روستاهایی (بیشتر در دهستان آلیان) این ویژگی فرهنگی را به شکل اولیه حفظ کرده اند.

آداب و رسوم و آئین های رایج در این محور را می توان در مراسم عزا، عروسی، اعیاد و همچنین مراسم های خاص (مراسم شب شبی، کیلی چهارشنبه خاتون، قاشق زنی، مراسم آیینی عروس گوله، عزاداری ایام محرم و طوقه بندی و مراسم چهارشنبه سوری) جستجو کرد که از شهرت استانی و حتی ملی برخوردار می باشند.

بررسی جامعه میزبان در خصوص فرهنگ گردشگری

گردشگری با شاخص هایی چون هدایت و راهنمایی گردشگران، حفظ حرایم گردشگران، عدم درگیری و برخوردهای منفی با آنها، حمایت از آنها در مواقع سختی و مشکلات خاص، داشتن رفتار یکسان در مواقع بالا و پایین بودن تقاضای گردشگری در زمینه ارائه امکانات اقامتی و خدماتی قابل سنجش و بررسی است. شواهد موجود در برداشت های میدانی و اتکاء به اقوال بومیان، مبنای قضاوت قرار گرفته است.

بعنوان مصادیقی نتایج حاصل از بررسی ها نشان می دهد:

در موارد متعددی که کوهنوردان در منطقه دچار مشکل شده اند حمایت و همکاری بومیان در نجات و راهنمایی آنها قابل ستایش بوده است که بدون چشم داشت مالی شبانه روز در جهت نجات هموعان خود اقدامات شایسته ای را انجام داده اند. بررسی موارد متعدد از تصادفات صورت پذیرفته توسط گردشگران و حتی سقوط در پرتگاه با حمایت و کمک همه جانبه مردم بومی برای نجات آنها همراه بوده است.

هدایت و راهنمایی گردشگران به منظور دیدن مناطق دیدنی که نقطه مقصدی را دنبال می نمایند به کرار در سطح منطقه قابل پیگیری است.

وجود خانه های دوم بعنوان یکی از شاخص های گردشگری در منطقه پژوهش گواهی بر پذیرش گردشگران در منطقه مورد مطالعه می باشد.

وجود خدمات پذیرایی (البته به صورت کم و بیش) و پذیرایی مستمر از مسافران و گردشگران و گرایش مسافران در پذیرایی شدن در مکان‌های پذیرایی شهرستان فومن بخصوص شهر فومن و ماسوله از جمله شاخص‌های پذیرش فرهنگ گردشگری در سطح شهرستان فومن می‌باشد.

فومن از جمله شهرستان‌هایی است که در آن کمترین درگیری بین گردشگران و بومیان وجود دارد و احترام و منزلت مسافران کاملاً محفوظ می‌باشد.

لازم به توضیح است که در پاره‌ای موارد به ندرت رفتارهای ضد گردشگری پذیرایی و آن هم بیشتر در بخش فروش وجود دارد که نمی‌توان آن را برای کل محدوده ساری و جاری دانست. همچنین اقوال محلی نیز شواهد دیگری را بدست می‌دهد که حساسیت‌های خانوادگی و عدم حفظ حرمت نوامیس در گذشته درگیرهای محلی را در منطقه مورد مطالعه در پی داشته است. با توجه به کلیه موارد مشاهداتی و نقل و قول‌های مصادقی شهرستان بخصوص در محدوده پژوهش، فرهنگ پذیرش گردشگر وجود دارد و با ایجاد انتفاع برای مردم و مشارکت آنها در منافع گردشگری می‌توان این انگیزه را تقویت نمود.

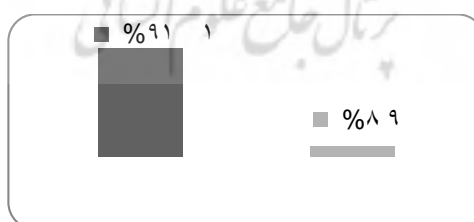
تجزیه و تحلیل

به منظور تحلیل بهتر محدوده پژوهش به لحاظ اجتماعی و فرهنگی اقدام به سؤال از طریق پرسشنامه گردید. بر این مبنا و بر اساس فرمول کوکران و با توجه به جمعیت محدوده پژوهش، عدد به دست آمده ۳۸۰،۱ می‌باشد که بر این اساس ۳۸۰ نفر از ساکنین محلی مورد پرسش قرار گرفتند و چون روند پر کردن پرسشنامه از طریق مصاحبه صورت گرفت، همه پرسشنامه‌ها قابل اعتبار تشخیص داده شد. با وجودیکه نتایج حاصل را نمی‌توان به راحتی به جامعه تعمیم داد، با توجه به حجم بالای نمونه، آمار توصیفی در کنار استنباط‌های آماری ابزار مناسبی برای بیان نتایج نهایی خواهد بود. در این بخش از مطالعات با استفاده از نرم‌افزار SPSS به تحلیل پرسشنامه‌ها پرداخته می‌شود تا یافته‌های تحقیق به نحوی بهتر مشخص شود. لازم به ذکر است که در این پرسشنامه و بر اساس جدول ۱، ۵۳،۴ درصد پاسخگویان را مردها و ۴۶،۶ درصد را زن‌ها تشکیل دادند.

جدول ۱ - فراوانی جنسی پاسخگویان ساکنین محلی

جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی
مرد	۲۰۳	۵۳،۴
زن	۱۷۷	۴۶،۶
جمع	۳۸۰	۱۰۰

در سؤال اول تمایل ساکنین به ورود گردشگران به منطقه سؤال شد که ۹۱،۱ درصد ساکنین (بیشتر به دلایل اقتصادی) تمایل به افزایش گردشگران به منطقه را داشتند.

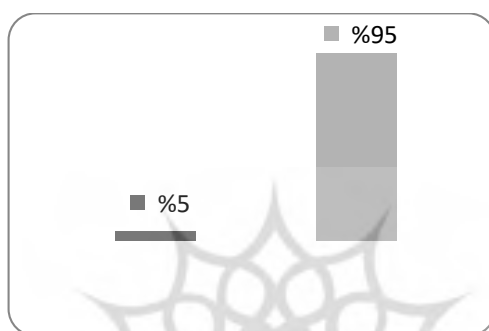
نمودار ۱ - تمایل ساکنین محلی به ورود بیشتر گردشگران به منطقه

سؤال دوم میزان علاقه‌مندی گردشگران به فعالیتهای فرهنگی و اجتماعی را از دیدگاه ساکنین مورد بررسی قرار می‌دهد که پاسخگویان معتقد به علاقه‌مندی کم گردشگران به فعالیت‌های اجتماعی بودند که با توجه به مطالعات میدانی، از دلایل این استقبال کم، دیدار روزانه گردشگران و تمایل گردشگران به استفاده از آب و هوا و مناظر طبیعی و تاریخی می‌باشد، ولی پاسخگویان علاقه‌مندی زیاد گردشگران به فعالیتهای فرهنگی و فولکلور را تایید نمودند.

جدول ۲ - میزان علاقه مندی گردشگران به فعالیتهای فرهنگی و اجتماعی از دیدگاه ساکنین

جمع	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		
۳۸۰	۸۲	۲۱۰	۴۳	۲۹	۱۶	فراوانی	فعالیتهای فرهنگی و فولکلور
۱۰۰	۲۱,۶	۵۵,۳	۱۱,۳	۷,۶	۴,۲	درصد فراوانی	
۳۸۰	۴	۱۲	۵۹	۱۸۷	۱۱۸	فراوانی	اجتماعی (جلسات اجتماعی و...)
۱۰۰	۱	۳,۲	۱۵,۵	۴۹,۲	۳۱,۱	درصد فراوانی	

در سؤال سوم محدودیت های فرهنگی به عنوان مانعی بر سر راه گذران اوقات فراغت گردشگران از دید ساکنین محلی مورد بررسی قرار گرفت که فقط ۵ درصد ساکنین محدودیت های فرهنگی را مانعی بر سر راه گذران اوقات فراغت گردشگران دانسته اند.

نمودار ۲ - محدودیت های فرهنگی به عنوان مانعی بر سر راه گذران اوقات فراغت گردشگران

دیدگاه ساکنین محلی نسبت به میهمان های وارد شده به منطقه در این سؤال مورد بررسی قرار گرفت که ۸۲,۳ درصد پاسخگویان دیدگاهی صمیمی نسبت به گردشگران داشته و سعی می کنند رفتاری مناسب با آنها داشته باشند.

نمودار ۳ دیدگاه ساکنین محلی نسبت به گردشگران وارد شده به منطقه

این سؤال میزان تبادلات فرهنگی حاصل از ورود گردشگران به منطقه را از دیدگاه ساکنین مورد بررسی قرار می دهد که ۷۶,۶ درصد از پاسخگویان دوستی ایجاد شده با گردشگران را متوسط و ۵۹,۵ درصد از پاسخگویان آشنایی با آداب و رسوم و فرهنگ های مختلف گردشگران را در حد زیاد دانسته اند.

جدول ۳ - میزان تبادلات فرهنگی بین ساکنین و گردشگران

جمع	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		
۳۸۰	۲۵	۴۲	۲۹۱	۱۳	۹	فراوانی	اعتدالی مودت و دوستی
۱۰۰	۶,۶	۱۱	۷۶,۶	۳,۴	۲,۴	درصد فراوانی	
۳۸۰	۸۳	۲۲۶	۴۱	۱۸	۱۲	فراوانی	آشنایی با آداب و رسوم و فرهنگ های مختلف
۱۰۰	۲۱,۹	۵۹,۵	۱۰,۸	۴,۷	۳,۱	درصد فراوانی	

ایجاد مشکلاتی نظیر ناپهنجاری های اخلاقی و خشونت و سروصدا و ترافیک ... ناشی از ورود گردشگران به منطقه در این سوال مورد بررسی قرار گرفت که ساکنین ناپهنجاری های اخلاقی و خشونت را به میزان کم (۶۶,۳ درصد) و سروصدا و ترافیک را به میزان زیاد (۷۶,۶ درصد) و مخصوصا در فصول پیک گردشگری دانسته‌اند.

جدول ۴ - ایجاد مشکلاتی نظیر ناپهنجاری های اخلاقی و خشونت، سروصدا و ترافیک در اثر توسعه گردشگری

جمع	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		
۳۸۰	۱۱	۱۶	۴۴	۲۵۲	۵۷	فراوانی	ناپهنجاری های اخلاقی و خشونت
۱۰۰	۲,۹	۴,۲	۱۱,۶	۶۶,۳	۱۵	درصد فراوانی	
۳۸۰	۲۵	۲۹۱	۳۷	۱۵	۱۲	فراوانی	سروصدا و ترافیک
۱۰۰	۶,۶	۷۶,۶	۹,۷	۳,۹	۳,۲	درصد فراوانی	

در این سوال پاسخگویان نوزایی هنرها و فنون محلی و فعالیتهای فرهنگی و سنتی و همچنین نوسازی سنتهای معماری محلی در منطقه، در اثر توسعه گردشگری را به میزان متوسط (به ترتیب ۸۳,۴ درصد و ۷۱,۱ درصد) دانسته‌اند که توجه بیشتر مسؤولین محلی به این امر را می‌طلبد. همچنین پاسخگویان بهبود زندگی اجتماعی و فرهنگی در منطقه در اثر توسعه گردشگری را به میزان زیاد (۷۴,۲ درصد) و افزایش حفاظت از مناطق دارای ارزش زیبایی شناختی و فرهنگی را در اثر توسعه گردشگری به میزان خیلی زیاد دانسته‌اند.

جدول ۵ - میزان تاثیر توسعه گردشگری بر زندگی اجتماعی و فرهنگی

جمع	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		
۳۸۰	۱۰	۱۸	۳۱۷	۲۳	۱۲	فراوانی	نوزایی هنرها و فنون محلی و فعالیت های فرهنگی و سنتی
۱۰۰	۲,۶	۴,۷	۸۳,۴	۶,۱	۳,۲	درصد فراوانی	
۳۸۰	۴۲	۲۸۲	۳۱	۱۷	۸	فراوانی	بهبود زندگی اجتماعی و فرهنگی جامعه محلی
۱۰۰	۱۱	۷۴,۲	۸,۲	۴,۵	۲,۱	درصد فراوانی	
۳۸۰	۱۷	۴۴	۲۷۰	۳۶	۱۳	فراوانی	نوسازی سنتهای معماری محلی
۱۰۰	۴,۵	۱۱,۶	۷۱,۱	۹,۴	۳,۴	درصد فراوانی	
۳۸۰	۲۹۷	۴۷	۲۳	۹	۴	فراوانی	افزایش حفاظت از مناطقی که دارای ارزش زیبایی شناختی و فرهنگی هستند
۱۰۰	۷۸,۱	۱۲,۴	۶	۲,۴	۱,۱	درصد فراوانی	

در سؤال هشتم بهبود کیفیت زندگی و ایجاد عدالت اجتماعی در منطقه در اثر توسعه گردشگری مورد بررسی قرار گرفت که ۹۵,۳ درصد از پاسخگویان توسعه گردشگری در منطقه را موجب بهبود کیفیت مناسب زندگی در منطقه دانسته‌اند. لازم به ذکر است تمامی این پاسخگویان (۹۵,۷ درصد) معتقدند بهبود کیفیت زندگی در اثر توسعه گردشگری، کمک به ایجاد عدالت اجتماعی در منطقه نموده است.

جدول ۶ - بهبود کیفیت زندگی در منطقه در اثر توسعه گردشگری

فراوانی	درصد فراوانی	کمک به بهبود کیفیت زندگی (کیفیت مناسب زندگی)	
۳۶۲	۹۵,۳	بلی	
۱۸	۴,۷	خیر	
فراوانی	درصد فراوانی	کمک به ایجاد عدالت اجتماعی	
۳۶۴	۹۵,۷	بلی	
۱۶	۴,۳	خیر	

از اثرات مهم اجتماعی و فرهنگی گردشگری می‌توان به اثر نمایشی، فرهنگ‌پذیری و کالایی شدن فرهنگ اشاره نمود. اثرنمایشی، وجود تغییرات رفتاری در جامعه میزبان در اثر مشاهده گردشگران می‌باشد که ساکنین، توانمندی مالی گردشگران را پسندیده و فکر داشتن آنها را در سر می‌پروراندند. از اثرات مثبت آن می‌توان به اتخاذ الگوهای رفتاری سازنده‌تر و از پیامدهای مخرب آن می‌توان مهاجرت به شهرها برای جستجوی شیوه زندگی به نمایش گذاشته شده گردشگران را اشاره نمود. در تعریف فرهنگ‌پذیری می‌توان گفت که زمانی اتفاق می‌افتد که برای مدتی دو فرهنگ با هم ارتباط داشته و در اثر همگرایی، دو فرهنگ شبیه هم می‌شوند و اگر فرهنگی نیرومندتر از فرهنگ دیگر باشد غلبه آن را خواهیم بود. کالایی شدن فرهنگ زمانی روی می‌دهد که مصنوعات فرهنگی و هنری برای سهولت استفاده دیدار کنندگان در دسترس قرار گیرند که در این صورت اصالت واقعی فرهنگ را زیر سؤال برده و منجر به روی آوردن به یکسری وقایع ساختگی که دارای این ویژگیها هستند می‌شود و سرانجام این وقایع ساختگی به واقعی تبدیل شده و جایگزین وقایع و رسوم اصلی می‌شوند. بر این اساس در سوال نهم وجود تجمل گرایی، فرهنگ‌پذیری و کالایی شدن فرهنگ در بین شهروندان در اثر توسعه گردشگری مورد بررسی قرار گرفت که ۸۶,۸ درصد از پاسخگویان اثر نمایشی را به میزان خیلی زیاد و ۶۶,۹ درصد از پاسخگویان نیز تاثیر فرهنگ گردشگران بر ساکنین منطقه در اثر توسعه گردشگری را به میزان متوسط دانسته‌اند که لازم به ذکر است این فرهنگ‌پذیری مخصوصا در بین جوانان رایج می‌باشد. همچنین ۷۰,۸ درصد از پاسخگویان کالایی شدن فرهنگ منطقه را به میزان زیاد تایید نموده‌اند.

جدول ۷ میزان تمایل ساکنین بومی به رفتارهای تجمل گرایی و کالایی شدن فرهنگ در اثر توسعه گردشگری

جمع	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	فراوانی	درصد فراوانی
۳۸۰	۳۳۰	۳۷	۱۲	۱	۰	وجود رفتار تجمل گرایی (اثر نمایشی)	۸۶,۸
۱۰۰	۷	۵۹	۲۵۴	۴۸	۱۲	فرهنگ پذیر	۱,۸
۳۸۰	۴۲	۲۶۹	۵۳	۱۳	۳	ایجاد فرهنگ کالایی	۴۲
۱۰۰	۱۱,۱	۷۰,۸	۱۳,۹	۳,۴	۰,۸	فراوانی	۱۱,۱
						درصد فراوانی	۷۰,۸

در آخرین سؤال میزان توسعه زیرساخت‌ها در منطقه در اثر توسعه گردشگری مورد پرسش قرار گرفت که ۷۷,۴ درصد از پاسخگویان افزایش زیر ساخت‌ها در منطقه را متوسط دانسته و آن را متناسب برای توسعه گردشگری در منطقه نمی‌دانند و معتقدند به دلیل کمبود زیرساخت‌های مناسب منطقه دچار مشکلاتی در زمینه اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی شده است.

جدول ۸ میزان تبادلات فرهنگی و افزایش زیرساختها در منطقه در اثر توسعه گردشگری

جمع	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	فراوانی	درصد فراوانی
۳۸۰	۳۲	۴۷	۲۹۴	۶	۱	افزایش زیرساختها	۳۲
۱۰۰	۸,۴	۱۲,۳	۷۷,۴	۱,۶	۰,۳	فراوانی	۸,۴
						درصد فراوانی	۱۲,۳

نتیجه‌گیری

امروزه گردشگری به عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم در تجارت بین‌المللی می‌باشد و همین موضوع موجب گردیده که با سرعت روزافزونی گسترش پیدا کند. گردشگری به خصوص در زمانی که فعالیت‌های دیگر بخش‌های اقتصادی در حال کاهش باشد، جایگزین مناسبی برای آنها و راهبردی برای توسعه است. بر این مبنا دلیل اصلی توسعه گردشگری غلبه بر پایین بودن سطح درآمد و ارائه فرصت‌های جدید شغلی و تحولات اجتماعی در جامعه محلی است. آنچه مسلم است توسعه گردشگری همچون هر پدیده دیگری می‌تواند در ابعاد مختلف پی‌آمدهای مثبت و منفی به همراه داشته باشد. بنابراین اجتناب از آثار منفی توسعه گردشگری و کسب حداکثر نتایج مثبت از توسعه این صنعت یک امر ضروری و مستلزم برنامه‌ریزی‌های دقیق می‌باشد.

این تحقیق با هدف شناسایی اثرات و پیامدهای اجتماعی و فرهنگی ناشی از توسعه گردشگری صورت گرفت و با توجه به بررسی‌های صورت گرفته مشخص شد اکثر ساکنین بومی دیدگاهی بسیار صمیمی نسبت به گردشگران دارند و تمایل شان به ورود بیشتر گردشگر به منطقه می‌باشد و آن را عامل توسعه و رونق اقتصادی و افزایش اشتغال منطقه می‌دانند. براساس نظر ساکنین، گردشگران به فعالیت‌های اجتماعی علاقه مندی کمی نشان داده که با توجه به مطالعات میدانی، از دلایل آن می‌توان به ترجیح گردشگران برای استفاده از آب و هوا و مناظر طبیعی و تاریخی اشاره نمود. همچنین تمایل زیاد گردشگران برای برگزاری جشنواره‌های بومی و محلی برای آشنایی با فرهنگ و سنت‌های بومی تایید شده است. ساکنین بومی با وجود تفاوت بین فرهنگ خود و فرهنگ گردشگران معتقد به وجود محدودیت‌های فرهنگی در منطقه نمی‌باشند و بیشترین مانع جهت گذران اوقات فراغت گردشگران را، کمبود امکانات رفاهی در منطقه می‌دانند و آشنایی با آداب رسوم و فرهنگ‌های مختلف و همچنین اعتدالی مودت و دوستی را از آثار اجتماعی ورود گردشگران به منطقه خود می‌دانند. نوزایی هنرهای محلی و فعالیت‌های فرهنگی و سنتی و نوسازی سنت‌های معماری محلی در منطقه که ناشی از ضعف برنامه‌ریزی است، خیلی مطلوب نمی‌باشد ولی زندگی اجتماعی و سطح آگاهی ساکنین در نتیجه تبادلات فرهنگی با گردشگران و همچنین حفاظت از مناطق دارای ارزش زیبایی‌شناختی و فرهنگی، در نتیجه توسعه گردشگری بهبود یافته است. بر اساس نظر ساکنین در اثر توسعه گردشگری، میزان ناهنجاری‌های اخلاقی و خشونت در منطقه افزایش نیافته است ولی افزایش سروصدا و ترافیک را مخصوصاً در فصول گردشگری به میزان زیاد تایید نموده‌اند. توسعه گردشگری موجب گسترش بنسبه عدالت اجتماعی از طریق بهبود کیفیت مناسب زندگی ساکنین منطقه شده است و ساکنین احساس خوبی نسبت به افزایش کیفیت فرصت‌های تفریحی و همچنین توسعه گردشگری دارند و با اینکه می‌توان با افزایش زیرساخت‌ها به تعداد گردشگران و در نتیجه تبادلات فرهنگی افزود ولی زیرساخت‌های منطقه متناسب با میزان توسعه گردشگری در منطقه افزایش نیافته که خود موجب مشکلات محیطی و اجتماعی زیادی نظیر افزایش آلودگی صوتی، تخریب اراضی جنگلی، افزایش پسماندها توسط گردشگران و تخریب محیط زیست، مشکلات در استفاده از امکانات و خدمات برای ساکنین در فصول گردشگری و همچنین افزایش کاذب قیمت زمین در منطقه شده است. در نهایت باید به این نکته اشاره نمود با وجود تلاش کمرنگ برای توان‌یابی فرهنگی و معرفی فرهنگ جامعه میزبان به میهمانان و همچنین حس اعتمادبه‌نفس بخصوص در بین جوانان منطقه، وجود فرهنگ‌پذیری نیز رایج می‌باشد که از مصادیق آن پیروی تقلیدگونه جوانان از رفتار و منش گردشگران می‌توان نام برد. همچنین وجود تجمل‌گرایی (اثر نمایشی) و کالایی شدن فرهنگ در بین ساکنین در اثر توسعه گردشگری به میزان زیاد افزایش یافته است که از آن جمله می‌توان به کاربرد معماری‌های غیر اصیل، عرضه جلوه‌های فرهنگی غیرمستند برای سود اقتصادی بیشتر و پدیده کمرنگ شدن فرهنگ اشاره نمود.

در انتها باید به یقین گفت که می‌توان در صورت یک برنامه‌ریزی صحیح، تعاملات فرهنگی و اجتماعی ناشی از توسعه گردشگری را در تعالی و توسعه جامعه میزبان و میهمان افزایش داد.

1. Cervený, L. (2007). *Sociocultural effects of tourism in Hoonah, Alaska*, U.S. Department of Agriculture Pacific Northwest Research Station.
2. Das Weil, R. (2007). *Tourism: How effective management makes the difference*, Translated by S.M. A'rabi & D. Izadi, Cultural Research Bureau, Tehran.
3. Gee, C.Y., Fayos-Sola, E. (2003). *International Tourism: A Global Perspective*, Translated by A. Parsayan & S.M. A'rabi, Cultural Research Bureau, Tehran.
4. Haralambopoulos, N., and Pizam. A. (1996). *Perceived Impacts of Tourism: The case of Samos*, Annals of Tourism Research, Vol. 23, Issue 3, p-p. 503-526.
5. Jafari, J., Zargham, H. (2000). *Culture As The Bedrock of Tourism*, Multidisciplinary Landscape of Knowledge, Presented at south Anniversary Congress of UNESCO in china, 1-14.
6. Jenkins, T.N. (2000). *Putting Postmodernity into Practice*, Ecological Economics, Vol. 34, Issue 3, p-p. 301-313.
7. Johnson, D., Snepenger, J., Akis, S. (1994). *Residents Perception of Tourism Development*, Annals of Tourism Research, Vol. 21, Issue 3, p-p. 629-642.
8. King, B., Pizam, A., Milman, A. (1993). *Social Impact of Tourism: Host Perception*, Annals of Tourism Research, Vol. 20, Issue 4, p-p. 650-665.
9. Liu, J.C., Var, T. (1986). *Resident Attitudes Toward Tourism Impact in Hawaii*, Annals of Tourism Research, Vol. 13, Issue 2, p-p. 193-214.
10. Long, T. P., Perdue, R., Allen, L. (1990). *Rural Resident Tourism Perceptions And Attitudes By Community Level Of Tourism*, Journal of Travel Research, Vol. 28, 3: p-p.3-9.
11. Lumsdon, L. (2007). *Tourism Marketing*, Translated by M.E. Goharian, Cultural Research Bureau, Tehran.
12. Macnaught, T. (1982). *Mass tourism and the dilemmas of modernization in Pacific Island*, Annals of Tourism Research, Vol. 9, Issue 3, p-p. 359-381.
13. McGehee, N.G., Anderek, K.L. (2004). *Factors Predicting Rural Residents' Support of Tourism*, Journal of Travel Research, Vol. 43, 2: p-p. 131-140.
14. Rezvani, M.R. (2008). *Rural Tourism Development (Sustainable Tourism Approach)*, University of Tehran press, Tehran.
15. Richards, G. (2000). *Tourism and the world of Culture and Heritage*, tourism Recreation Research, Vol. 25, No.1, pp. 9-17.
16. Seongseop Kim, S., Prideaux, B., Prideaux, J. (2007). *Using tourism to promote peace on the Korean Peninsul*, Annals of Tourism Research, Vol. 34, Issue 2, p-p. 291-309.
17. Smith, M., Krannich, R. (1998). *Tourism Dependence and Resident Attitudes*, Annals of Tourism Research, Vol. 25, Issue 4, p-p. 783-802
18. Tsartas, P. (1992). *Socioeconomic Impact of Tourism on Two Greek Isles*, Annals of Tourism Research, Vol. 19, Issue 3, p-p. 516-533.